

Kaarinan Ravattulan Ristimäen kivi-kautisen asuinpaikka-alueen tutkimukset 2013

Tutkimusalue huhtikuussa 2013. Kuva: Tytti Juhola

Tytti Juhola
Niina Klemola
Heli Etu-Sihvola

Turun yliopisto
University of Turku

Sisällys

1. Tutkimuksen tausta	2
2. Kohde, tutkimusalueet, tutkimusmenetelmät ja dokumentointi	2
2.1. Kohteen kuvaus ja topografia	2
2.2. Koordinaatisto, kiintopisteet ja korjatut korjauslukemat	2
2.3. Tutkimusalueet	2
2.4. Kaivaus- ja dokumentointimenetelmät sekä löytöjen talteenotto	2
3. Kaivaushavainnot	3
3.1. Koeoja 1A (197-198/797)	3
3.2. Koekuoppa 10 (185/794)	9
4. Yhteenveto tutkimuksista	12
Kirjallisuus ja käytetyt lähteet	13
Karttaluettelo	
Kartat	

1. Tutkimuksen tausta

Tässä dokumentissa kuvattu kaivaus kuului Turun yliopiston arkeologian kurssiin *S6 kenttätöprojekti*. Kurssin ohjaajana toimi arkeologian oppiaineen assistentti Juha Ruohonen. Projektin kaivausosuus järjestettiin Kaarinan Ravattulan Ristimäen kohteessa (mj-rek. tunnus 202010026) ajalla 12.–30.8.2013 osana laajempia kaivaustutkimuksia. Kohteessa on järjestetty opetuskaivauksia Ruohosen johdolla jo neljän vuoden ajan (ks. Ruohonen 2011, 2012 ja 2013).

Projektin suunnittelivat ja toteuttivat arkeologian opiskelijat Tytti Juhola, Niina Klemola ja Heli Etu-Sihvola. Kaivauksiin osallistui yksittäisinä päivinä myös muutama opiskelija opetuskaivauksilta. Takymetrimittauksista vastasi opetuskaivauksilla työskentelevä harjoittelija.

Kaivausprojekti keskittyi alueelle, josta löytyi vuonna 2010 Kiukaisten kulttuurin keramiikkaa (ks. Ruohonen 2011). Kaivausten tavoitteena oli saada lisää informaatiota mahdollisesta Kiukaisten kulttuurin asuinpaikasta sekä kerätä löytö- ja näyteaineistoa myöhempää ravintotutkimusta varten. Kaivauksilta otettiin myös fosfaatti- sekä kryptotefranäytteet.

2. Kohde, tutkimusalueet, tutkimusmenetelmät ja dokumentointi

2.1. Kohteen kuvaus ja topografia

Ks. Ravattulan Ristimäen kuvaus: Ruohonen 2013, 7.

2.2. Koordinaatisto ja kiintopisteet

Kaivauksilla käytettiin Ristimäelle aiemmin luotua omaa koordinaatistojärjestelmää ja kiintopisteitä (ks. Ruohonen 2013, 7–10).

2.3. Tutkimusalueet

Kaivauksilla laajennettiin vuonna 2010 avatun pohjois-eteläsuuntaisen koeojan (koeoja 1A) kahta pohjoisinta ruutua itään. Laajennus oli kooltaan 2 m x 1 m (koeoja 1A, ruudut 197/797 sekä 198/797). Lisäksi kaivettiin yhden neliömetrin laajuinen koekuoppa (kk10, ruutu 185/794) Ristimäen poikki kulkevan tieuran kohdalle, lähelle koeoja 1:n eteläpäätyä.

2.4. Kaivaus- ja dokumentointimenetelmät sekä löytöjen talteenotto

Kaivaukset toteutettiin pääasiassa tasokaivausmenetelmällä mutta joillain alueilla käytettiin myös yksikkökaivausta. Turvekerros poistettiin molemmissa kaivausalueissa (koeoja 1A sekä koekuoppa 10) lapioin ja käytiin läpi lastalla. Kaikki maa-aines, myös ylin pintamaa, seulottiin. Tasokaivaus toteutettiin 5 cm teknisissä tasoissa ja dokumentoitiin pääasiassa 10 cm tasoissa. Myös tärkeimmät 5 cm teknisistä tasoista dokumentoitiin. Yksikkökaivauksena kaivettiin seuraavat alueet: koeoja 1 A 198/797 yksiköt 42 ja 45 sekä koekuoppa 10 185/794 yksiköt 57 ja 59.

Maa-aines seulottiin ruutukohtaisesti (seulojen silmäkoot 4 mm ja 2 mm). Lisäksi osa ruuduista jaettiin joissain tasoissa neljään osaan, jotka seulottiin erikseen. Pohjataso varmistettiin koepistoin sekä kairaamalla.

Dokumentointi

Kaivaustasot dokumentoitiin kirjallisesti, piirtämällä millimetripaperille sekä valokuvaamalla pääasiassa digitaalikuvoin (kuvaaja T. Juhola). Osa tasoista valokuvattiin myös dia- ja mustavalkokuvoin (kuvaaja J. Ruuhonen). Digitaalikuvat arkistoitiin Turun yliopiston arkeologian oppiaineen kokoelmiin päänumerolle TYA 41 ja diakuvat päänumerolle 372. Mustavalkonegatiivit ylivalottuivat kameran filminsiirtoviasta johtuen, joten niitä ei luetteloitu kokoelmiin.

Kaikki karttoihin piirretyt tasot mitattiin takymetrillä. Myös osa maanäytteiden ottopaikoista mitattiin takymetrillä. Kaikki maanäytteiden kohdat piirrettiin tasokarttoihin. Kartoissa käytettiin mittakaavoja 1:20 sekä 1:10. Pinta- ja tasovaaituslukemat näkyvät karttaliitteissä.

Löytöjen talteenotto

Myöhempien laboratoriotutkimusten vuoksi kaivauksilla toteutettiin tavanomaista puhtaampia löytöjen ja näytteiden talteenottokäytäntöjä. Mahdollista käsistä, työvälineistä, vedestä ja ilmasta siirtyvää kontaminaatiota (kasvijäänteitä, kasvinosia) pyrittiin estämään käyttämällä eri tehtäviin yksilöityjä välineitä sekä puhdistamalla välineitä työvaiheiden välillä. Löytöjä käsiteltiin pinsetein ja ne otettiin talteen alumiinirasioihin.

Löydöt arkistoitiin Turun yliopiston arkeologian oppiaineen kokoelmiin tunnuksilla TYA 900:558–604. Kaikki konservointia vaativat esinelöydöt toimitettiin Turun museokeskuksen konservointiyksikköön röntgenkuvausta ja konservointia varten.

Näytteet

Maanäytteitä otettiin löytöjen välittömästä yhteydestä, tummemman maan alueista (ks. kartat) sekä hiiltyneistä alueista. Muita maanäytteitä olivat kryptotefranäytteet koeoja 1 A:n pohjois- ja itäprofiileista. Kaivauksilla otettiin myös fosfaatinäytteet koeoja 1 A:n itäprofiilista.

3. Kaivaushavainnot

3.1. Koeoja 1A (197–198/797)

Pintamaa, kerros 0 ja taso 1

Kaivausalue sijaitsi Ravattulan Ristimäen metsäsaarekkeella, sen pohjoisosassa. Alueella ja sen lähellä kasvoi haapoja, mäntyjä, pihlajaa ja tuomea, runsaasti kieloja, heinäkasveja sekä jonkun verran metsämansikkaa ja mustikkaa. Maassa oli männynneulasia ja haavanlehtiä. Koeojan kohdalla oli yksi suurempi sammaloitunut kivi, kooltaan n. 46 cm x 20 cm x 7 cm ja pohjoispuolella oli runsaasti suurempia kiviä. Alueen ympärillä oli koillis-lounaissauntaisia painaumia ja alueen vieressä kaakossa oli kiviä, joiden keskellä kasvoi suuria katajia.

Ruutujen 797/197 ja 797/198 pintaturve ei irronnut kiinteinä tasoina vaan oli ohutta ja täynnä kielon juuria. 0-kerros poistettiin lastalla ja seulottiin (seulan silmäkoko 4 mm). Ruudun 797/197

kaakkoiskulmasta tuli esiin noin 10–15 cm suuruinen kivi, jonka pohjois-luode-sivu oli nokinen. Kiven lähistöltä jäi seulaan hiilenpaloja, palaneen saven paloja (:581) ja ohut vihertävä esinelasin pala (:604). 0-kerroksen maa-aines oli humuksen sekaista, tummanruskeaa ja siinä oli runsaasti kielon ja männyn juuria. Maa-aines muuttui kaivettaessa hieman kovemmaksi ja hiekansekaiseksi. Väriltään se oli kuitenkin vielä tummaa. 0-kerros oli lähes kivetön (vertaa Ruohonen 2011). Maa-aines oli 1-tasossa tasaisen harmaata kauttaaltaan. Ruudun 797/198 pohjoisosassa näkyi taso 1:n pinnassa kaksi tummaa rapautunutta kiveä.

Kuva 1. Vuonna 2010 kaivettu koeoja 1 ennen laajennuksen avaamista. Kuvattu pohjoiseen.
Kuva 12.8.2013 Tytti Juhola.

Kuva 2. Koeajan laajennusalue ennen avaamista. Kuvattu itään. Kuva 12.8.2013 Tytti Juhola.

Kerros 1, taso 2

197-ruudun 1,25-kerroksesta kaakkoisneljänneksestä löytyi mahdollinen kvartsinen pora (:598). 1,5-kerroksesta koillisneljänneksestä jäi seulaan mahdollinen kvartsikaavin (:597). Kaapimen alta otettiin maanäyte 15. 197-ruudun koillisneljänneksestä sekä viereisestä 198-ruudun kaakkoisneljänneksestä tuli esiin useampi isohko palaneen saven pala sekä hiiltä.

Ruudusta 197/797 1,75-kerroksesta saatiin löytöinä piikaavin (:601), palaneen luun siru (:603), pieni keramiikanpala (:571), palaneen saven paloja sekä kvartsi-iskoksia. Maassa oli runsaasti pieniä kiviä ja se on suhteellisen vaaleaa, lukuun ottamatta joitain tummempia värjäytymiä, jotka eivät olleet nokisia.

Ruudun 198/797 1,5-kerroksesta löytyi kaksi pientä keramiikanpalaa (:569–570). 1,75-kerroksesta löydettiin tekstiilipainanteinen keramiikanpala (:572) sekä mahdollisen savukvartsiesineen kappale (:595).

2-tason maa-aines oli tasaisen vaaleanharmaata hiekkaa, jossa ei juurikaan ollut enää humusta. Tästä poikkeuksena oli ruudun 198/797 pohjoisosassa näkyvä pyöreähkö nokimaa-alue, josta otettiin maanäyte 30.

Kuva 3. Koeojasta löytyneitä esineitä: mahdolliset kvartsikaavin (A), kvartsipora (B), piikaavin (C), savukvartsiesineen katkelma (D) sekä tekstiilipainanteinen keramiikanpala (E ja F). Kuvat Tytti Juhola.

Kerros 2, välitaso 2,5 sekä taso 3

Kaivettaessa ruudun 198/797 pohjoisosan maa-aines muuttui siten, että siihen muodostui keltaisen hiekan alue, jota ympäröi epäyhtenäinen nokimaakehä (pohjoisessa ohuempi kuin eteläpuolella). Nokimaakehän koko oli noin 30 cm x 35 cm. Kehä saattoi olla paalunsija ja siitä otettiin maanäytteet 31 ja 39.

Ruudusta 198/797 piirrettiin, vaaittiin ja valokuvattiin myös välitaso 2,5 (kartta 3). Tasossa oli paikoittain harmaata, vaaleampaa ja karkeampaa hiekkaa. Ruudusta saatiin löytöinä kvartssia ja palanutta savea.

Molempien ruutujen (197/797 ja 198/797) alueella oli epämääräisempi tummemman maan alue, joka merkittiin katkoviivalla karttaan. Siitä otettiin maanäyte 39. On mahdollista, joskin epätodennäköistä, että tummemman maan alue saattoi koostua esimerkiksi kahdesta ruumishautauksesta, joista toinen oli koillis-lounaisuuntainen ja toinen kaakkois-luoteissuuntainen. Ruuduista ei kuitenkaan löytynyt rautakautista esineistöä.

Ruudut 198 ja 197 kaivettiin tasoon 3 sekä dokumentoitiin ja valokuvattiin. Tässä tasossa oli yhä näkyvissä tummemman maan alueita.

Kuva 4. Alue 1 Koeoja 1A. Taso 2. Mahdollinen paalunsija tai muu anomalia 198/797-ruudun pohjoisreunassa. Kuvattu länteen. Kuva 20.8.2013 Tytti Juhola.

Kuva 5. Alue 1, Koeoja 1A. Taso (välitaso) 2,5. Kuvattu länteen. Tummat maaläiskät länsireunan keskellä ja pohjoisruudussa. Kuva 21.8.2013 Tytti Juhola.

Kerros 3, välitaso 3,5 ja taso 4 sekä yksiköt 42 ja 45

Koeoja 1A kaivettiin pohjaan, tasoon 3,5 (35 cm syvyyteen). Ruudun 198 pohjoisosassa nokiläikkä jatkui kerrokseen ja sitä otettiin yksikkönä talteen (yksikkö 42). Tästä maanäytteestä myös lähetettiin hiiltä radiohiiliajoitukseen (syvyydeltä 30–33 cm). Samasta ruudusta otettiin myös toinen syvälle jatkuva maaläikkä yksikkönä talteen (yksikkö 45).

197-ruudun länsireunassa jatkui vielä ruskean hiekan alue, joka pieneni syvemmälle mentäessä. Ruudut 198 ja 197 kaivettiin tasoon 4 sekä dokumentoitiin. Ruudun 197 itäreunassa maa oli kosteaa ja ruskeaa. Oletettavasti kosteus oli peräisin viereisestä aiemmin kaivetusta koeoja 1:stä. Nokimaaläikkä 198-ruudun itäreunassa kaivettiin yksikköinä pohjaan (45 cm) (yksikkö 64). 198-ruudun pohjoisprofiilin viereen kaivettiin lisäksi syvennys kryptotefranäytteitä varten.

Kuva 6. Alue 1 Koeoja 1A, taso 3. Kuvattu länteen. Kuva 21.8.2013 Tytti Juhola.

3.2. Koekuoppa 10 (185/794)

Fosfaattianalyysikairauksissa löytyi laajempi hiilikeskittymä metsätieuran kohdalta, läheltä vuonna 2010 kaivetun koeoja 1:n eteläpäättä. Siihen päätettiin paaluttaa yksi koekuoppa (1m x 1m). Tämä koekuoppa 10 (185/794) sijaitsi noin 2 m lounaaseen koeoja 1:n eteläpäästä. Tie oli kulunut ja siinä kasvoi vain vähän sammalta ja heinää. Humus oli näkyvissä paikoin.

0-kerros, taso 1

Koekuopan 185/794 noin 8 cm paksuinen pintaturve poistettiin lapiolla ja lastoilla ja 1-taso dokumentoitiin ja valokuvattiin. Maassa oli runsaasti juuria mutta ei lainkaan kiviä. Paikoin esiintyi vaaleampaa maata.

1-kerros ja taso 2

1-kerroksesta 11,5 cm syvyydestä luoteisnurkasta löytyi mahdollinen kvartsiesine (:566). Löydön kohdalta otettiin maanäyte 48. 1-kerros oli väriltään harmaata hiekkaa, jossa oli paikoin humusta. Pieniä hiiliesiintymiä oli siellä täällä. Erityisesti pohjoisreunan keskiosasta tuli esiin pieniä hiiliä ja siellä myös maa-aines oli nokista. Maassa oli kiviä, mutta ei rakenteita. 1,5-kerroksesta löytyi kivilaji-iskos 12,5 cm syvyydestä.

Koekuopan eteläkaakossa oli kiviä, joiden ympärillä ja keskellä oli hiilikeskittymiä (maanäyte 50, 2-tasolta). Kivet olivat suurimmaksi osaksi pienikokoisia ja ne poistettiin kaivettaessa. Seulonnassa tuli esiin paljon hiiltä, joista osa oli suurempia palasia.

2-tason pohja oli 12 cm syvyydessä ja se dokumentoitiin. Taso 2 oli lähes kauttaaltaan tummempaa maa-ainesta. Vaaleampaa maata oli vain eteläpuoliskon keskiosissa.

Kerros 2 ja taso 3 sekä yksiköt 57 ja 59

Kerroksesta 2 löytyi seulonnassa pieni keramiikan pala (:560) sekä palanut luunsiru (:568). Välitaso 2,5 oli 23 cm syvyydessä ja se dokumentoitiin. Tason kaakkoiskulmassa erottui tummanharmaa alue, jossa oli kiviä. Alueelta tuli runsaasti hiiltä. Tasossa oli muitakin tummanharmaan hiekan alueita, joista tuli esiin hiiltä.

Monet koekuopan kivistä olivat pystyasennossa. Ruudun etelä-kaakkoiskulmassa alkoi erottua suurempia hiiltyneitä puun palasia. Ne vaikuttivat hirsi- tai lankkurakenteilta. Nämä dokumentoitiin ja piirrettiin karttaan (1:10). Puiden syiden suunnat piirrettiin karttaan siltä osin kuin ne näkyivät.

Maanäytteet otettiin hiilikeskittymässä sijaitsevan kiven alta (näyte 54, 2,5-taso) ja hiilialueelta 28 cm:n syvyydestä (näyte 55, 3-taso).

Koekuopasta kaivettiin kaksi aluetta yksikköinä: tumman maan luoteiskulma (yksikkö 57) ja eteläinen hiilialue (yksikkö 59). Eteläreunasta löytyi rautaesine (:558) 32 cm syvyydestä. Hiilimaan pohjan syvyys vaihteli 32,0–47,5 cm välillä. Koekuoppa valokuvattiin ja pohjan syvyys mitattiin. Yksikön 59 seulasta löytyi toinen rautaesine (:559). Molemmat rautaesineet varmistuivat röntgenkuvasta rautanaulojen kannoiksi.

Kuva 7. Koekuopasta löytyneitä esineitä: mahdollinen kvartsiesine (A) sekä kaksi rautanaulan kantaa (B ja C). Pintakerroksesta löytyi moderni metallirengas (D) (halkaisija noin 50 mm, paksuus noin 6,5 mm), jota ei talletettu kokoelmiin. Kuvat Tytti Juhola.

Kuva 8. Koekuoppa 10 (KK10), 3-taso. Eteläreunassa näkyy hiilikeskittymä. Kuvattu itään. Kuva 27.8.2013 Tytti Juhola.

Kuva 9. Koekuoppa 10 (KK10), yksikkö 59 kaivettu pohjaan. Eteläprofiilissa näkyy runsaasti mahdollista hiiltynyttä puurakennetta. Kuvattu etelään. Kuva 29.8.2013 Tytti Juhola.

4. Yhteenveto tutkimuksista

Koeoja 1A:n esineistö vahvistaa tulkintaa siitä, että paikalla on ollut Kiukaisten kulttuuriin viittaavaa toimintaa. Kahden ruudun alueelta löytyi kerroksista 1,25–1,75 (12,5–17,5 cm syvyydeltä) sekä kiviesineitä että yksi tekstiilipainanteinen keramiikanpala. Alueen pohjoisreunassa näkyi lisäksi mahdollinen paalunsija. Koeojassa näkyville läikille ei ainakaan kaivausvaiheessa saatu ajoitusta, eikä läikkien tarkempi luonne selvinnyt. Radiohiiliajoitus tuonee selvyyttä alueen ajoitukseen.

Koekuopasta 10 löytyi läheltä pintaa (11,5 cm syvyydeltä) mahdollinen kvartsiesine. Maa-ainekset ovat sekoittuneet, sillä muutoin kuopan löytöaineisto viittasi kivikautta myöhempään aikaan. Kuopasta tuli esiin runsaasti hiiltynyttä puurakennetta sekä kaksi suuren rautanaulan kantaa.

Kirjallisuus ja käytetyt lähteet

Ruohonen, Juha 2011. Kaarina Ravattula Ristimäki. Kivikautisen asuinpaikan ja myöhäisrautakautisen ruumiskalmiston kaivaus 2010. Turun yliopisto, arkeologia.

Ruohonen, Juha 2012. Kaarina Ravattula Ristimäki. Arkeologiset tutkimukset 2011. Turun yliopisto, arkeologia.

Ruohonen, Juha 2013. Kaarina Ravattula Ristimäki. Arkeologiset tutkimukset 2012. Turun yliopisto, arkeologia.

Kiitokset

Yhteistyökiitokset Turun yliopiston arkeologian ja geologian henkilökunnalle sekä kaivauksiin osallistuneille opiskelijoille.

Karttaluettelo

- Kartta 1. Alue 1 koeoja 1A (197-198/797), taso 1, mk 1:20
- Kartta 2. Alue 1 koeoja 1A (197-198/797), taso 2, mk 1:20
- Kartta 3. Alue 1 koeoja 1A (197-198/797), välitaso 2,5, mk 1:20
- Kartta 4. Alue 1 koeoja 1A (197-198/797), taso 3, mk 1:20
- Kartta 5. Alue 1 koeoja 1A (198/797), 3. krs, yksiköt 42 ja 45, mk 1:20
- Kartta 6. Alue 1 koeoja 1A (197-198/797), välitaso 3,5, mk 1:20
- Kartta 7. Alue 1 koeoja 1A (197-198/797), taso 4, mk 1:20
- Kartta 8. Koekuoppa 10 (185/794), taso 2, mk 1:20
- Kartta 9. Koekuoppa 10 (185/794), välitaso 2,5, mk 1:20
- Kartta 10. Koekuoppa 10 (185/794), taso 3, mk 1:20
- Kartta 11. Alue 1 koeoja 1A (197-198/797), pintavaaitus ja vaaitusluvut taso 0, mk 1:20.
- Kartta 12. Koekuoppa 10 (185/794), pintavaaitus, mk 1:20